

Sport

és

Nemzetnevelés

Irta:
JÓZSEF FERENC KIR. HERCEG

*Kiadja a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda
Budapest VIII. Múzeum = körút 6. Gólyavár*

*A MAGYAR SPORTAKADÉMIA
1925 FEBRUÁRI ÜLÉSÉN TARTOTT ELŐADÁS*

SPORT ÉS NEMZETNEVELÉS.

A *tilsiti béke* ugyanolyan súlyos csapás volt Poroszországba, mint a *versaillesi*.

Napoleon akkor hatalma tetőpontján állott. Fél Európa lábai előtt feküdt. Egykor szabad népek és nemzetek őt szolgálták, koronás királyok neki kényszerültek hódolni, — egyetlen ellenfele, az orosz cár, meg szövetséget kötött vele. Hadvezéri zsenije teljében lángolt, győzelmei pedig a legyőzhetetlenség nimbuszát fonták homloka köré. Még a francia legitimisták is elismerték nagyságát, — egyedül *Blücher* tábornok mondotta róla csökönnyösen és meg nem ingatható hittel, hogy: „ez az ember mégis csak bolond”.

Ám Németországon ekkor még nem segített a későbbi waterloói hős magánvéleménye. A jénai csata — úgy látszott legalább — a porosz hadsereggel együtt *Nagy Frigyes* dicsőségét is örökre sírba tette. Az ezt követő tilsiti béke ugyanis Poroszországot nemcsak megcsónkította, de meg is alázta. III. Frigyes Vilmosnak hatszáz milliós hadisarcot kellett fizetnie és három francia hadtestet volt kénytelen megtérni országának szűkre szabott határai között. S hogy még reménye se lehessen hatalma és országa feltámasztására, *hadsereget sem, volt szabad tartania negyvenkétezer főnyinél nagyobbat...*

Sötét, szégyenletes és reménytelen volt akkor Poroszország helyzete — Mégis, ez a Poroszország volt az, melynek *százharmincezer főnyi serege* nyolc évvel később *Blücher* vezetése alatt Waterloonál örökre megsemmisítette a nagy korzikai világhatalmát. A hadtörténelem megemlíti, hogy a Waterlooi csata idején egy egészen *más generáció* állott a porosz zászlók alatt, mint Jénánál. A hadtörténelem arról is tudni vél, hogy ezt a „*más generációt*” *egy tornászember nevelte, Jahn Frigyes*, a németek „Turnvater Jahn”-ja.

A tornának, ami akkoriban a sportot jelentette, egész odáig nem nagy becsülete volt Németországban; Jahn hiába hirdette a testnevelés fontosságát, — bolondnak, forradalmárnak nézték, sőt be is csukták emiatt. De a tilsiti béke után *Scharnhorst* generális lett a porosz hadügyminiszter, s ez a tábornok, akinek hadsereget nem volt szabad felállítania, Jahn Frigyesre bízta, hogy száz meg száz tornaegyesületbe tömörítse és sportra, tornára, munkára nevelje a fiatalságot.

És *Scharnhorst*nak meg *Jahn*nak valóban sikerült is néhány év alatt ötször annyi embert kiképezni, mint amennyit a franciák megengedtek. És főképen sikerült nekik — legalább így tanítják ezt némely katonai írók — egy olyan fiatalságot nevelni, amelyet szembe lehetett állítani a francia gárda veteránjaival, amely bátorság, elszántság, munkabírás és fegyelmezettség tekintetében felért *Napoleon* és marsalljainak kipróbált seregeivel.

Azóta... Jéna és Waterloo tanulsága óta igen gyakran szoktak arra hivatkozni, hogy a sportolással mindenképpen helyettesíteni lehet a katonai kiképzést, — hogy a sport tulajdonképpen maga a kiképzés.

Vizsgáljuk meg ezt az állítást, vajjon igaz-e ?

*

E kérdés vizsgálatánál ki kell terjeszkedni a probléma katonai, élet-tani, szociológiai és pedagógiai megvilágítására is.

Vajjon tényleg helyettesítheti-e a sport a katonai kiképzést ?

Sok szakember válasza e kérdésre tagadó. A katonai kiképzés végcélja ugyanis az, hogy az emberanyagot a háborúban a lehető legjobban lehessen felhasználni. Ám a hadra kelt seregeknek olyan *speciális kiképzésre* és tudásra van szükségük, m semmiféle sportban sem lehet elsajátítani. Sőt. *A sport* (a csapattornát és rendgyakorlatokat kivéve) többnyire csak *egyéni képességeket fejleszt* és egyéni kiválóságok kitermelésére törekszik. Ezzel szemben *a hadseregeknek* — a speciális katonai szaktudástól eltekintve is — lehetőleg *egyenlő kvalitású tömegekre*, egyenlő beidegzésű, egyenlő teherbírású emberanyagra van szüksége. A háborúban a sportprimadonnák vajmi kevésre használhatók.

Épp ezért igen sok katona, köztük nem kisebb tehetség, mint *Moltke*, mindig állást foglalt az iskolai katonai nevelés és általában minden olyan ifjúsági testgyakorlás ellen, ami katonai célokat szolgál. *Moltke* csak azt kívánta, hogy az „iskola neveljen neki egészséges és okos embereket, — katonákat majd ő nevel ezekből...”

Legros, francia parancsnok pedig e kérdéstről így nyilatkozik:

„Nagy hiba volna a sportba belevinni a katonai szellemet. A katona kötelességét a halál szentesíti. A fegyvergyakorlatok fegyelmének az a feladata, hogy ezt a tudatot szuggerálja a katona agyába. A katonádsí, melyet nem szentesít a meghalás fenséges borzalma, csak szentségtörő torzkép, mely annál ártalmasabb, minél inkább tettetik a komolyságot.”

De, hogy ne csak hadvezérekre, hanem pedagógusokra is hivatkozzam: *Mosso*, a turini egyetem tanára, „Az ifjúság testi neveléséről” szóló alapvető munkájában lándzsát tör a szabadtéri sportok mellett és elítéli a német tornát, mint amely egyedül közelíti meg a katonai kiképzést. Nyilvánvaló tehát, hogy tudományosan mérlegelve a dolgokat, a pedagógusok sem tartják a sportolást a katonai kiképzés ekvivalensének.

Ezt mutatja különben a gyakorlat is. Nemcsak saját, de más országbeli katonáktól is hallottam, hogy *a legkiválóbb sportemberek nem voltak szükségképpen a legjobb katonák is.* Bravúrokra, különös teljesítményekre igen jól fel lehetett őket használni, de a lövészárkok életéhez, a sorkatona egyenletes, kitaró munkájához éppoly nehezen alkalmazkodtak, mint ahogy a finomlábú versenyparipa sem bírja az igát.

De ez természetes is. A sport — kivéven a cserkésző vadászatot, mely a katonatisztnak minden tekintetben csak előnyére szolgál — nagy teljesítményekre, „Höchstleistung”-okra törekszik és erre *gondos ápolással, szakszerű tréninggel készíti elő a szervezetet.* A sportembernek külön kosztot főznek, izmait masszírozzák, gondoskodnak a pihenéséről és kényelméről... — és *semmiképp sem nevelik éhezésre, nélkülözésre, rossz táplálkozásra.* A háború pedig ugyancsak nagy erőfeszítéseket, pillanatnyi sikerek ki-

vívását követeli, de *előtte* is meg utána is szenvedés, nélkülözés, éhezés, robotmunka, küzködés, halálos kimerültség és örökös veszély a katona osztályrésze...

A háború megmutatta, hogy nem mindig az izmos emberek tudtak a katonaelet fáradalmainak legjobban ellenállni, mert — mint a fentemlített Mosso e problémát megszövegezte — a katonaeletben nem a fizikai erőfeszítés nagysága, hanem a felszerelés és menetelés okozta elfáradással szemben nyilvánuló ellenállóképesség a legfontosabb. Ez pedig nem függ az izmok tömegétől, sem pillanatnyi teljesítőképességétől. *A leggyorsabb futó is lehet rossz gyalogló, a legerősebb ember rossz teherhordó.* Viszont az abessziniaiak szívóssága éppoly közismert, mint amennyire tudott dolog róluk az, hogy feltűnő sovány a lábuk és alig van izomzatuk...

Érthető tehát azoknak az álláspontja, akik szerint a sportemberek tréningje ... — nem a militarizmus iskolája.

E megállapítások után azonban önkéntlenül is felvetődik az a kérdés, hogy mi célja van akkor a sportnak? s milyen vonatkozásban áll mégis a nemzeti célkitűzéssel vagy a militarizmussal?

Hiszen *öncél* a sport nem lehet. „Öncélú sport” erőpazarlást jelentene. Erőt pazarolni pedig éppoly erkölcstelenség volna ma, mint pénzt pazarolni, vagy más nemzeti javakat. Akkor igaza volna *Ruskin*nak, a reakciós prófétának, akiről azt olvastam valahol, hogy el akarta tiltani az emberiséget a sportolástól. És főképp igazuk volna azoknak, akik helytelenítik a sportok fejlődésének természetzerű velejáróját: a rekordhajhászást, a túlzásba vitt versenyzést, a tréningnek emberi határon túlmenő fokozását. Valóban nehéz is megérteni laikus ésszel azt, hogy minő haszon származik az emberiségre abból, ha derék fiatal emberek szívhajóssá trenírozzák magukat, vagy ha a versenyzők a célban összeesnek, vagy nevetőgörcsöt kapnak, mint azt a Molsey-regatta egykori kitűnő magyar győzteséről hallottam.

Szabad-e ezt tűrni, van-e ennek értelme, lehet-e ezt államilag támogatni?

Érzem, hogy egyre nehezebb és kényesebb problémákba bonyolodom bele, melyek egymást termelik, anélkül, hogy csak az egyikre is választ kapnánk. Mégis próbáljunk egyszer nyíltan szemükbe nézni e kérdéseknek, s frázis nélkül foglalkozni velük.

Ott tartunk, hogy a katonai, főképp a háborús kiképzést a sportokkal *helyettesíteni* nem lehet, a sportot pedig, mint öncélt támogatni nem szabad. *Be lehet-e tehát illeszteni a sportokat a társadalmi rendnek hasznos és a nemzetneveléssel vagy a nemzeti eszmével kapcsolatos funkciói közé?* Ez a kérdés. Mert ha ezt nem lehet, ha a sport csak az egyéni jóérzés gyakran csalóka eszköze, akkor az államhatalom részére és az államrezon szempontjából ezek a kérdések nem problémák többé.

*

Nézzük meg, mit szól e kérdéshez a modern pedagógia? *Panier Ákos* professzornak van egy igen érdekes kis tanulmánya, melyben kimutatja, hogy a „pszichikai és fizikai cselekvésnek egyazon innerváció folyamat felel meg, s aki bármelyik oldalról gyakorolja e processzusokat, egyúttal a másik szempontból való beidegzést is elősegíti.”

Ez a megállapítás érthetővé teszi és megmagyarázza azt a furcsa jelenséget, melynek a háborúban mindnyájan tanúi voltunk, s amely szerint az izommunkára csak ad hoc szoktatott *intelligens ember többnyire jobban bírta a harctéri fáradoalmakat*, és szívósabbnak bizonyult, mint a viszonylag tanulatlan férfi. De viszont fordítva is áll ez a tétel. A testi munkával, sportolással vagy kiképzéssel együttjáró idegfunkciónak szellemi téren is megvan a maga kedvező visszahatása, ami nemcsak az önfegyelmetség és akaraterő terén nyilvánul meg, de az apercpiáló képességet is befolyásolja. Pauler szerint ugyanis *a testi és szellemi nevelés nem választhatók el egymástól*, mert nincs külön tárgyuk, hanem egyazon élettani folyamatot két különböző irányból fejlesztik. Megerősítik az állítást *Lehmann* és *Mosso* kutatásai, akik rájöttek „a légzés, — a figyelem és vérnyomás belső összefüggésére”, és *Neschaeff* vizsgálata, aki kimutatta, hogy „a nagyobb tüdőkapacitásnak többnyire nagyobb emlékezet felel meg a gyermekeknél.”

Ezenkívül régóta ismeretes, hogy az indiai fakírok csodálatos energiájukat annak a sajátos légzési metódusnak köszönhetik, mellyel több oxigént tudnak adni szervezetüknek, mint más közönséges halandó.

E filozófiai megállapítások példáit különben a mindennapi életben is tapasztalhatjuk. Aki valamilyen körben bizonyos manuális ügyességre tesz szert, az, az ugyanazon tárgykörhöz tartozó dolgokat gyorsabban észreveszi, azok felett gyorsabban tud határozni. Ezen alapszik minden gyakorlás, minden tréning. Vagyis *a rendszeres testi munka tulajdonképpen nem más, mint a beidegzés gyorsításának tréningje, a gyors érzékelés és pillanatnyi gondolkodás és elhatározott cselekvés gyakorlása*. Úgy is érthetjük ezt, ha testünket gépnek tekintjük, melynek mi vagyunk a mérnökei. *Minél jobban ismerjük a testgépezet technikáját, annál könnyebben tudjuk használni*. Minél többször alkalmazzuk ezt a mechanizmust, annál biztosabban uralkodik felette az agy.

Mindez azt bizonyítja, hogy a fizikai nevelés több, mint a test nevelése. Legjobban észrevehető volt ez a katonaságnál, ahol a legénységi, túlnyomórészt *testi munkából álló kiképzés — jó fellépésű, magatudó, értelmes egyedeket nevelt* a legműveletlenebb néprétegekből is. Vagyis: *a katonai szolgálat* nemcsak az egyének háborúra való előkészítését jelentette, hanem egy *nagy/nemzetnevelő eszköz volt*. Egy hatalmas kultúrtényező, amely rendszeres és céltudatosan irányított gyakorlatokkal fizikai és szellemi téren egyaránt *emelte a tömegek színvonalát*, lévén a testgyakorlás az értelem fejlődésének segítője is.

Az elmondottakból önként következik, hogy a kiképzésnek ezt a *másodlagos* feladatát teljesen és tökéletesen pótolni lehet a sportok által. A sportok révén ugyanis az emberi szervezet ugyanazon *idegerősítő és izomfegyelmező* gyakorlatokon eshetik át, mint a katonaságnál. Ugyanazon testi és szellemi kondíciót érheti el, mint a kaszárnnyában. Emellett az egyént a sport egy új körben mozgatja, új világokat ismertet meg vele, küzdelemre szoktatja, növeli cselekvőképességét, — nem is említve azon előnyöket, melyek pedig az egyéni diszpozíció, egészség, jóérzés, stb. — szempontjából szintén figyelemre méltók.

Más szóval: *a sport, ha nem adja is meg a speciális katonai szaktudást és nem is ekvivalens a kiképzéssel, — ennek nemzetnevelő feladatát átveszi*, mert értelmes, életrevaló, fegyelmezett, edzett emberanyagot nevel, —

olyant, aminőre a mai gazdasági életnek éppúgy szüksége van, mint akár a militarizmusnak vagy az állami élet bármely irányú megnyilvánulásának. Úgy érzem, hogy most kezünkben van a fonál, mely végigvezet bennünket ezen az egész szövevényes kérdéskomplexumon.

*

A sport nem helyettesítheti a katonai kiképzést. *De mint általános testnevelő tény eső vetekszik vele.* Sőt felül is múlhatja, annyiban, hogy nemcsak két vagy három évig, de egy életen át szolgálatában tartja a tömegeket. És ezzel olyan anyagot, sőt jobb anyagot adhat minden szolgálati időnél. A bármilyen irányú, — gazdasági vagy katonai — szakképzés azután — Anglia példája mutatja — csak pár hónap dolga.

Természetesen itt mindig csak a *tömegsportokról* beszélnek. Arról, vagy azokról, melyeket minél szélesebb rétegekben lehet terjeszteni- *Egyéni sportkiválóságok* a militarizmusnak ritkán kelljenek. Elismerem azonban, hogy *ilyenekre magának a sportnak van szüksége.* Mert ezek a *sportprimadonnák csinálják a sportot.* Ezek teremtik meg a technikát, fejlesztik a stílust, vagyis azt a kapcsolatot, mely a mozgás formája és test belső erő kifejtése között fennáll. Azután meg ezek adják meg a sportnak azt a könnyed és a játékhoz közelálló jelleget, melyet *Tissié,* a bordeauxi egyetem professzora annyira fontosnak tart és amelyre a japánok törekedtek, akik humorral telített és tréfás nemzeti játékaikkal fejlesztették ki nagyszerű nemzeti jellemvonásaikat.

Ezzel azután adva van *a sportok szerepe és helye a mai társadalmi életben.* *A sport nem öncél többé, és nem is háborús előkészítő iskola, hanem kultúrtényező,* mely az általános katonai kiképzés másodlagos célja: vagyis *a nemzetnevelés* helyére lépett, illetve annak testvére és segítőtársa lett. Ezzel szalválva vannak a sportnak úgynevezett kinövései is. Ha szükség van a sportra, úgy szükség van a fejlesztésére is. Fejlődés pedig nincs kinövések, nincs túlkapasok, nincs áldozatok nélkül. A tömegeknek nagy példák, nagy eredmények kelljenek. Nagy példákat és nagy eredményeket pedig az emberiség idáig csak vére hullásával tudott elérni.

De ha elfogadjuk is, hogy a sport fejlődése érdekében szükség van rekordokra, versenyzésre, sőt *szükség lehet egyéni testi áldozatokra is,* — ez még korántsem jelenti azt, hogy a sport terjesztésénél és tömegalkalmazásánál nem kell a legelővigyázatosabban eljárunk. Aki csak egy keveset is foglalkozott ezzel a kérdéssel, az tudja, hogy *a tömegeknél a hibás mértékben alkalmazott sport* és az ennek következményeképp fellépő *túlfáradás katasztrofális hatású lehet.* Magunkon észlelhetjük, hogy a testi elfáradás idegessé tesz, a tudósok pedig kimutatták, hogy a megerőltető *izommunka épp úgy fárasztja az idegeket, mint akár a tanulás.*

Az elfáradás és a krónikus kimerültség szimptomáit azután már nem kell bővebben ismertetnem. Mindenki tudja, hogy az állandó fáradtság rosszkedvűvé tesz és hajlamossá a pesszimizmusra, — *a tömegek túlfárasztása edig a demoralizáló gondolatok iránti fogékonyságot növeli.* A fáradt emberrel mindent el lehet hitetni, a fáradt embernek gyengül az erkölcsi ellenállóképessége. Az egész *háború utáni tömegpszichózist megmagyarázza a tömegek idegrendszerének krónikus kimerülése,* amiből nyilvánvaló, hogy a

sportot úgy kell alkalmazni, mint az orvosságot, amely kellő adagolásban gyógyít, de túlhajszolva ártalmas és veszélyes lehet.

Épp ezért annak, vagy azoknak, akik tömegek sportját irányítják és így a nemzet nevelésének egyik legfontosabb eszközét tartják kezükben, ismer-niük kell a sport lényegét, alkalmazásának módját, formáit és mértékét. És itt nemcsak a sport mennyisége, hanem minősége is számításba jön, mert ma már *minden fajnak, jellemnek, életkornak, sőt minden foglalkozási ágának is más-más sport, és más-más sportfokozat felel meg.*

„Minden nemzedéket a maga korszakának megfelelően kell edzeni”, — ami azt jelenti, hogy az, aki ezzel foglalkozik, éppúgy játszik a tömegek fejlődésének klaviatúráján, mint az államférfiú a politika hangszerén. Hogyne, hiszen nemcsak a fiatalság testi fejlődése, hanem *a népesség kedélyállapota, külső impressziók iránti fogékonyága és művelődési lehetősége* függ részben attól, hogy miképpen irányítják a nemzeti sportéletet.

Nagy és fontos feladatok ezek, melyeket nagy és nehéz problémák vesznek körül.

Nagynak és fontosnak nevezem a sporttal kapcsolatos feladatokat és problémákat, éppen azon viszony miatt, mely a sportot a militarizmus és a népi fejlődés eszméjéhez kapcsolja. Láttuk, hogy a militarizmus nemcsak harci eszköz, hanem népnevelő tényező, s miután emellett a szabadság megőrzésére és a kultúra fenntartására való, — igazi oszlopa az emberi civilizációnak.

Nyilvánvaló tehát, hogy a sportnak akkor, amidőn átveszi a militarizmus feladatainak *egy részét*, s részt kér a nemzet neveléséből, ugyanolyan támogatásra van szüksége az államszervezet részéről, — és ugyanolyan szeretetet, tekintélyt és tiszteletet igényel a közönség részéről, mint aminőben nagy nemzetek viseltetnek hadseregeik iránt. És bizonyos, hogy ez el is fog következni. El fog következni annál inkább, mert a gazdasági nehézségek nyomása alatt maga *a militarizmus fog minden országban arra törekedni, hogy a nép nevelését minél teljesebb mértékben engedje át a sportnak*, s maga csak a specifikus kiképzéssel foglalkozzék.

Ezekben próbáltam megállapítani a sport helyét, célját és feladatát a modern társadalmi életben. Érzem, hogy e mozaikszerűen összeállított tanulmány sok problémát csak felvetett, de meg nem oldott. Ám ha sikerült e kérdésekre csak ráirányítani is az illetékes szakkörök figyelmét, — úgy ez előadás elérte egyetlen célját.